

Toespraak Marguerite Hamer-Monod de Froideville | 2007

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

Dwangprostitutie

Vandaag herdenken wij, dat 62 jaar geleden met de capitulatie van Japan een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. En wij staan stil bij al onze dierbaren, die in Oost Azië als gevolg van de oorlog het leven verloren: familie en vrienden, die gesneuveld zijn door het oorlogsgeweld of zijn omgekomen onder de terreur van de Japanse overheersing.

Toen na de capitulatie de voor Nederlanders en Indische Nederlanders gevaarlijke Indonesische vrijheidsstrijd, de Bersiap, in volle hevigheid losbrandde, besloten velen Indië te verlaten om in Nederland of elders in de wereld een nieuw bestaan op te bouwen.

Zij die achterbleven in Indië, kregen helaas nog te maken met de ellende van die Bersiap-tijd. Maar uiteindelijk werd door iedereen toch de draad van het nieuwe leven in vrijheid weer opgepakt, zo goed en zo kwaad als dat ging. Langzaamaan raakten de verschrikkingen van de oorlog enigszins op de achtergrond. Bij de één natuurlijk in meerdere mate dan bij de ander.

Maar toch, men moest door en men wilde door, de toekomst was nu belangrijk.

Er zijn helaas ook mensen, bij wie de oorlog nooit echt voorbij ging. Daarvoor was hen te veel kwaad gedaan. Zelfs tot op de dag van vandaag worden velen nog gekweld door de fysieke en/of psychische pijnen, die zij hebben opgelopen door de afschuwelijke wreedheden, die zij onder de Japanse terreur hebben moeten doorstaan. Wreedheden, die vaak worden herbeleefd in nachtmerries. Tot die groep oorlogsslachtoffers behoren ook de vrouwen, die door de Japanners tot prostitutie zijn gedwongen.

Minstens 200.000 vrouwen, vaak nog jonge meisjes, zijn gedurende de Japanse expansie in de jaren '30 en tijdens de Tweede Wereldoorlog slachtoffer geworden van de dwangprostitutie door Japanse militairen. Onder hen ook 200 à 300 vrouwen van Nederlandse afkomst. Het aantal 200.000 is een schatting, gemaakt door historici. Het exacte aantal is niet te achterhalen, omdat het merendeel van de documenten, waaruit de betrokkenheid van de Japanse militairen en de Japanse regering zou blijken, vlak vóór en direct ná 15 augustus 1945 door de Japanners vernietigd is.

De vrouwen, die dit vreselijke lot hebben moeten ondergaan en het hebben overleefd, hebben zich een halve eeuw lang gehuld in stilzwijgen. Stilzwijgen uit schaamte. Want zeker voor Aziatische vrouwen gold, dat een verkrachte vrouw een schande was voor haar familie.

Een vrouw, die vertelde wat haar was overkomen, werd uit haar familie verstoten en kwam in een isolement terecht.

Een groot aantal vrouwen heeft de gevangenschap in een Japans legerbordeel niet overleefd. Veel vrouwen zijn bezweken aan de gevolgen van het brute misbruik of zij hebben zelfmoord gepleegd, omdat zij de schande niet konden verdragen. En als een vrouw een seksueel overdraagbare aandoening en/of andere ziektes opliep, zoals t.b.c., werd zij afgeschreven. Het is dan ook regelmatig voorgekomen, dat er vrouwen vermoord werden, omdat zij niet meer 'bruikbaar' waren. Op die manier was dan ook meteen het bewijsmateriaal uit de wereld verdwenen.

Het is helaas een bekend fenomeen van alle tijden, dat overal in de wereld tijdens oorlogen en andere gewapende conflicten, vrouwen en meisjes door de vijandige soldaten seksueel misbruikt werden en nog steeds worden. De mate waarin dit gebeurde tijdens de Japanse expansie in China in de jaren '30 was uitzonderlijk groot. Het moreel en de discipline van de Japanse soldaten waren uitermate laag. Plunderingen, moordpartijen en verkrachtingen waren aan de orde van de dag. Door de vele verkrachtingen liepen de Japanse militairen vaak geslachtsziektes op, waardoor het leger aanzienlijk verzwakte. Dit was een bron van grote zorg voor de Japanse legerleiding. Al sinds 1932 had men besloten om legerbordelen op te richten en deze te 'bemannen' met o.a. beroepsprostituees uit Japan, om de vele verkrachtingen tegen te gaan.

In 1937 liep het echter totaal uit de hand. In Nanking werden tienduizenden vrouwen door de Japanse militairen verkracht en op zeer grote schaal werden mensen gemarteld en vermoord. De 'rape of Nanking' was de aanleiding tot het grootscheeps oprichten van zogenaamde 'Comfort Stations', volgens de Japanse legerleiding namelijk een noodzaak om te voorkomen, dat militairen besmet werden met een seksueel overdraagbare aandoening. Orders werden uitgevaardigd door Japanse commandanten tot het ronselen van vrouwen en meisjes. Merendeels particuliere ronselaars hebben zich van die taak gekweten. Uit onderzoek van de Japanse historicus Prof. Yoshiaki Yoshimi is echter ook de betrokkenheid van het Japanse militaire gezag uit die dagen hierbij gebleken, evenals de medewerking van de toenmalige Japanse regering in deze. Om de anti-houding van het Chinese volk niet nog meer te vergroten, werden de vrouwen voor deze bordelen veelal niet in China zelf gezocht, maar werden voornamelijk jonge, onschuldige Koreaanse, maar ook Taiwanese meisjes door misleiding en onder valse voorwendselen, en/of door gebruik te maken van dwang en geweld, gerekruteerd. Men ronselde expres zeer jonge meisjes, omdat zij vrij waren van geslachtsziektes. Aangemerkt op de ladingspapieren als 'oorlogsmateriaal' werden zij verscheept naar China.

Tot hun grote ontsteltenis werden deze jonge meisjes en vrouwen als 'ianfu' (hetgeen letterlijk 'troostmeisje' betekent) geplaatst in bordelen. Of zij werden gedwongen met de Japanse troepen mee te trekken naar het front, waar de keizerlijke Japanse soldaat – in gevechtspuutjes – zijn angsten op hen kon uitleven. Gedurende vele maanden (soms jaren) werden zij dagelijks vele malen misbruikt.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen de Japanners het zuiden van Azië veroverden, werden ook steeds vaker lokale vrouwen tot prostitutie gedwongen, bijvoorbeeld in de Filippijnen en Maleisië.

In het voormalige Nederlands-Indië wilde men aanvankelijk de inheemse bevolking te vriend houden. Daarom werd in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande bordelen met beroepsprostituees. Maar al snel werden zowel de inheemse vrouwen alsook vrouwen met de Nederlandse nationaliteit, die buiten de interneringskampen verbleven, gedwongen zich in de legerbordelen te prostitueren. En uiteindelijk werden begin 1944 jonge meisjes en vrouwen in interneringskampen gerekruteerd. Soms lukte het een geïnterneerde vrouw, die voorheen beroepsprostituee was geweest, om de plaats in te nemen van een uitgezocht meisje. Dit was een zeer moedige en edelmoedige daad.

In enkele kampen is het gelukt om de meisjes niet te laten vertrekken door het dappere verzet van de moeders, de kampleidsters en de overige kampbewoners. Dit dappere verzet heeft in sommige kampen echter niet mogen baten. De radeloze kampbevolking werd hard uit elkaar geslagen, soms met de bajonet op het geweer. Machteloos moest men dan aanschouwen hoe de meisjes op vrachtwagens afgevoerd werden. Nadat zij waren gedwongen om een – in een voor hen onbegrijpelijke – taal opgesteld, document van zogenaamde vrijwilligheid te ondertekenen, werden zij weggevoerd naar de – door het Japanse Militaire Gezag opgezette – gesloten bordelen. Daaruit ontsnappen was niet mogelijk. Vervolgens werden zij meedogenloos en keer op keer verkracht.

Een hoge Japanse officier werd uiteindelijk ingelicht door onder andere een moeder van één van de meisjes. Vanuit Tokio kwam toen onmiddellijk het bevel om deze specifieke bordelen te sluiten. Toch hebben de meisjes ongeveer 2 à 3 maanden in deze hel geleefd. Dit is een korte tijd vergeleken met hun Aziatische lotgenoten, maar de impact die het op hun verdere leven heeft gehad, is onbeschrijfelijk.

Na de plotselinge sluiting van deze bordelen, werden de vrouwen en meisjes met hun families ondergebracht in kamp Kota Paris nabij Bogor, het voormalige Buitenzorg, en later in een apart gedeelte van het Kramat kamp. Dit was, zo mogelijk, nog erger, omdat zij daar – door onwetendheid over het bestaan van gedwongen prostitutie – door hun eigen landgenoten uitgemaakt werden voor 'Jappenhoeren'.

Na de oorlog is in de Semarangse bordeel-zaak van het Batavia-tribunaal onomstotelijk bewezen dat het Hoofdkwartier van het Japanse Zestiende leger in Jakarta en het Japanse civiel-militaire bestuur in Semarang rechtstreeks betrokken waren bij het gedwongen wegvoeren van jonge meisjes en vrouwen uit de kampen naar omheinde bordelen om daar vervolgens tot prostitutie te worden gedwongen.

Opmerkelijk is, dat de toenmalige Wet op de Japanse Krijgstucht in artikel 88 op het verkrachten van een vrouw op het slagveld of in bezet gebied minstens een jaar gevangenisstraf stelt, en hogere straffen op verkrachtingen, waarbij de vrouw gewond raakte of de dood vond. Ook het toenmalige Wetboek van Strafrecht van Japan stelde iemand strafbaar, die door gebruik te maken van geweld of intimidatie een vrouw verkrachtte.

De daad van verkrachting moest door het slachtoffer zelf worden aangegeven, hetgeen door angst voor de vijand slechts zeer zelden werd gedaan. Een klein aantal daders werd aangegeven, waardoor zeer veel verkrachters hun straf zijn ontlopen.

Maar – zo kan men zich afvragen – wie zijn nu feitelijk strafbaar? Zonder twijfel Japanse militairen, die buiten de bordelen vrouwen verkrachtten.

Hoe zit dat met de soldaten, die de door het militaire gezag opgezette legerbordelen bezochten? Om de conditie van de militair te verhogen werden Japanse soldaten soms zelfs verplicht om, voorafgaand aan een gevechtshandeling, een legerbordeel te bezoeken.

Mocht een Japanse soldaat er echter van uitgaan, dat een bezoek aan een militair legerbordeel legaal was? Kon hij er dus van uitgaan, dat er beroepsprostituees in deze bordelen werkzaam waren? Of had hij moeten begrijpen en zien, dat de vrouwen daar tegen hun wil zaten?

Uit latere verklaringen van sommige Japanse soldaten blijkt dat het voor hen duidelijk was, dat het meisje daar tegen haar wil zat. Slechts een enkeling heeft er dan ook van afgezien om haar te verkrachten. Zij waren echter een grote uitzondering op de regel. Men bevond zich in een legerbordeel, dus had men recht op de vrouw.

Zonder meer kan men stellen, dat het toenmalige Japanse militaire gezag strafbaar was. Het Japanse militaire gezag was immers de organisatie, die deze legerbordelen voorzag van vrouwen, die daartoe door diezelfde organisatie waren gedwongen of door misleiding of door geweld in opdracht van die organisatie daar tegen hun wil terecht waren gekomen. Het Japanse militaire gezag uit die dagen heeft met medeweten van de toenmalige Japanse regering aan de Japanse militairen de gelegenheid verschaft tot het plegen van dit grove misdrijf.

Als in het toen geldende Japanse wetboek van strafrecht en in de Japanse wet op de krijgstucht duidelijk een verbod op verkrachting staat, is het toch klip en klaar, dat het toenmalige Japanse militaire gezag en ook de toenmalige Japanse regering zelf strafbaar zijn, omdat zij het zijn geweest, die het willens en wetens mogelijk hebben gemaakt, dat Japanse militairen op grote schaal vrouwen hebben verkracht. Door het vlak vóór en direct ná de capitulatie vernietigen van het bewijsmateriaal betreffende deze oorlogsmisdaden door Japan, is het evident, dat men zich wel degelijk bewust is geweest van het overtreden van de genoemde rechtsregels én van het internationale recht, zoals dat op de Tweede Haagse Vredesconferentie in 1907 overeengekomen was. De schuldigen van toen zullen waarschijnlijk niet meer in leven zijn, maar hun erfenis verjaart niet.

Door het onmiddellijk vernietigen van de betreffende documentatie, heeft Japan dus toen al willen verdoezelen dat Japanse militairen onschuldige vrouwen en meisjes tegen hun wil hebben gedwongen tot het verstrekken van seksuele diensten in tot dat doel door het Japanse militaire gezag opgezette gesloten legerbordelen.

In het San Francisco Vredesverdrag en de diverse naoorlogse bilaterale akkoorden wordt met geen woord gesproken over dit misdrijf. De reparatiebetalingen werden op interstatelijk niveau afgehandeld in de jaren '50 en '60. Alle latere claims van individuen werden door Japanse rechters afgewezen. Zo ook de claims van de tot prostitutie gedwongen vrouwen. De kwestie van de gedwongen prostitutie werd door Japan tot in de jaren '90 zelfs stelselmatig ontkend, want er zou geen wettig bewijs voor zijn.

In augustus 1991 heeft een dappere Koreaanse vrouw, Kim Hak Soon, zich als eerste openlijk uitgesproken over wat haar was aangedaan door Japan. Samen met twee andere Koreaanse slachtoffers heeft zij een rechtszaak aangespannen tegen de Japanse regering. Zij eisten, dat Japan zijn verantwoordelijkheid zou nemen en hen zou compenseren, voor al de ellende die zij hadden moeten doorstaan. Wereldwijd zorgde het optreden van Kim Hak Soon voor een schok. Een maand later publiceerde de Asahi Shimbun (de grootste Japanse krant) enkele bewaard gebleven documenten, die bij toeval gevonden waren door de Japanse historicus, professor Yoshiaki Yoshimi. Met deze documenten werd onomstotelijk het bewijs geleverd van de betrokkenheid van het Japanse militaire gezag inzake de gedwongen prostitutie. Toen kon de Japanse regering er niet meer onderuit, en heeft eindelijk een volledig onderzoek gelast. Dit onderzoek leidde tot de zogenaamde Kono-verklaring van 1993, waarin erkend werd dat het toenmalige Japanse militaire gezag direct of indirect betrokken was geweest bij het oprichten

van Comfort Stations en dat een groot aantal vrouwen tegen hun wil en onder dwang gerekruteerd was door of met toestemming van het toenmalige Japanse militaire gezag om tewerk gesteld te worden in deze Comfort Stations.

Ook werd erkend, dat de eer en waardigheid van deze vrouwen hierdoor ernstig was geschaad. De Japanse regering bood hiervoor excuses aan en verklaarde lessen te zullen trekken uit de geschiedenis. Geen woord echter over compensatie.

Men bleef volhouden dat compensatie reeds was verstrekt met het uitvoeren van het Vredesverdrag en de bilaterale akkoorden. Maar hoe kan de kwestie van de gedwongen prostitutie met het uitvoeren in de jaren '50 en '60 van deze naoorlogse akkoorden afgedaan zijn, als dezelfde kwestie tot in het begin van de jaren '90 is ontkend en pas in 1993 officieel is erkend? Alleen met excuses maken wordt de kwestie niet opgelost. Overal in de beschaafde wereld geldt de rechtsregel dat elke onrechtmatige daad, waardoor aan een ander schade wordt toegebracht, aan degene door wiens schuld die schade is veroorzaakt, de verplichting oplegt deze schade te vergoeden.

Dit is dus precies de reden, waarom de slachtoffers van gedwongen prostitutie tot op de dag van vandaag officiële excuses eisen, met daaraan gekoppeld een behoorlijke wettelijke compensatie. Het zou goed zijn als bij deze excuses het woord 'shazai' zou worden gebruikt in plaats van het tot nu toe gebezigde woord 'owabi'. Volgens professor Yoshimi is 'owabi' een uitdrukking van spijt voor zowel kleinere als grotere fouten, terwijl 'shazai' een uitdrukking is, waarin men een excuus aanbiedt voor een begane zonde.

In 1995 werd de heer Murayama premier van Japan. Deze - sinds 1945 eerste en tevens laatste - sociaal-democratische premier was van goede wil en zocht naar een oplossing. Omdat hij geen fiat zou krijgen voor een wettelijke compensatie vanwege de liberaal-democratische meerderheid in het parlement en omdat hij toch iets voor de slachtoffers van gedwongen prostitutie wilde doen, heeft hij het Asian Women's Fund (AWF) opgericht. Het was voor hem - ook al vanwege de leeftijd van de vrouwen - 'nu of nooit'. Hij was van mening, dat - wanneer er geen overeenstemming voor wettelijke compensatie bereikt kon worden, Japan in elk geval de morele verantwoordelijkheid moest nemen. Dit gebeurde.

De Japanse bevolking kon via donaties aan het AWF spijt betuigen aan de slachtoffers van gedwongen prostitutie. Uit deze donaties heeft het AWF getracht zogenaamd 'boetegeld' te verstrekken aan de Aziatische slachtoffers. De Aziatische slachtoffers waren verenigd in organisaties. Deze organisaties en de publieke opinie aldaar waren sterk gekant tegen het AWF, omdat men dit 'boetegeld' beschouwde als liefdadigheid. Daarom hebben de meeste Aziatische vrouwen het afgewezen.

De Nederlandse vrouwen waren niet verenigd in dergelijke eigen organisaties en hadden dus wèl de vrije keus om al dan niet geld aan te nemen. In Nederland is via het Life Improvement Project van het AWF Projectgeld uitgekeerd aan 79 slachtoffers van gedwongen prostitutie. Tegelijkertijd hebben deze slachtoffers een kopie ontvangen van de brief van de toenmalige premier van Japan, de heer Hashimoto, aan onze premier Kok, waarin de heer Hashimoto zijn excuses aanbod. Het Projectgeld werd door de Japanse regering gefinancierd en via het AWF aan de Nederlandse slachtoffers uitgekeerd. Omdat zij al op leeftijd waren, hebben zij dit morele projectgeld aanvaard. Ook voor hen was het 'nu of nooit'. Bij mijn weten hebben drie Nederlandse vrouwen ervoor gekozen om het aangeboden geld te weigeren op principiële gronden. Onder hen was Jannie Ruff-O'Herne.

Mevrouw Ruff heeft, op uitnodiging van het Amerikaanse Congreslid Michael Honda, in februari van dit jaar samen met twee Koreaanse lotgenoten in een hoorzitting van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden haar vreselijke verhaal verteld, en geëist, dat Japan excuses maakt met daaraan gekoppeld een behoorlijke compensatie, rechtstreeks van de Japanse regering. Zij komt dus alsnog op voor alle - merendeels Aziatische - vrouwen, die tot nu toe principieel geweigerd hebben om de morele compensatiegelden van het Asian Women's Fund te aanvaarden.

De pas aangetreden Japanse premier Abe, die de bui van een Amerikaanse resolutie al zag hangen, reageerde op 1 maart van dit jaar met de uitspraak dat hij eraan twijfelde of er sprake was geweest van dwang. Deze uitspraak maakte furieuze reacties los in de wereld. Korte tijd later liet premier Abe op een vraag vanuit het Japanse Parlement schriftelijk weten, dat er bij het onderzoek van documenten niet is gebleken, dat er sprake was van dwang. Opnieuw kwamen er woedende reacties uit het buitenland. De Nederlandse regering gaf - als enig land - een politiek signaal af door de Japanse ambassadeur op het matje te roepen. De kwestie werd gesust door de uitleg dat Japan toch de zogenaamde Kono-verklaring uit 1993 blijft handhaven. De verklaring dus waarin de betrokkenheid van de Japanse regering en het Japanse leger wordt erkend.

De stemming over de Amerikaanse resolutie werd uitgesteld tot na het staatsbezoek van premier Abe aan de VS eind april van dit jaar. Tijdens dit staatsbezoek verklaarde de heer Abe, dat zijn woorden door de pers verkeerd waren uitgelegd en ook bood hij - in vage bewoordingen - excuses aan aan president Bush, die deze aanvaardde.

Op 16 juni jl. verscheen in de Washington Post een paginagrote advertentie met de titel THE FACTS. De advertentie, met deze zogenaamde feiten, was opgesteld door een aantal Japanse hoogleraren, journalisten en parlementariërs; stond vol leugens

en was weer uiterst kwetsend voor de slachtoffers. De voorzitter van onze Tweede Kamer, mevrouw Gerdi Verbeet, heeft in een officieel schrijven aan haar ambtgenoot in Japan namens het Nederlandse Parlement krachtig geprotesteerd tegen de inhoud van deze advertentie.

Voorlopig echter doen de opstellers van deze advertentie ons met dit soort uitlatingen weer terugdenken aan de onaangename kant van Japan. En voorlopig worden de wonden van de slachtoffers van gedwongen prostitutie ook weer opengemaakt door de verklaringen van premier Abe. Natuurlijk is er een net en beschaafd Japan. Maar de eerste minister van Japan dient het belang van dat nieuwe – meer open – Japan niet met zijn uitlatingen, zijn houding van zelfingenomen nationalisme en zijn hierdoor verdraaien van de ware geschiedenis van zijn land.

Op 30 juli werd in Amerika in het Huis van Afgevaardigden de resolutie aangenomen, waarin Japan wordt opgeroepen om onder andere formeel excuses aan te bieden. Hoewel de resolutie niet bindend is, wordt hiermee toch grote druk uitgeoefend op Japan. Toch is het voor de Japanse regering ook twee voor twaalf om het respect van de wereld te herwinnen.

Immers er zijn nu nog steeds slachtoffers van gedwongen prostitutie in leven, maar hun aantal wordt met de dag kleiner en over een paar jaar zullen zij er niet meer zijn. Ik wil Japan namens deze slachtoffers oproepen om – nu het nog kan – recht te doen aan deze zo zwaar getroffen groep vrouwen:

Japan, erken ruiterlijk en op ondubbelzinnige wijze de gemaakte fouten, neem daarvoor de verantwoordelijkheid en handel deze kwestie zo gauw mogelijk af op de enig juiste manier: Officiële excuses met het woord 'shazai' en gekoppeld aan die excuses een behoorlijke wettelijke compensatie.